

Малес Л.В., к. соц. н., доцентка кафедри теорії та історії соціології, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Практики відчуження у великому місті: приватність та приватизація двору

Мімікуючи під стару забудову, нині в Києві забудовники залишають фасад зруйнованого будинку, ступінчасто підвищуючи висотність новобудови углиб двору. Так створюється розмежування можливостей огляду: турист бачить лише відновлений фасад, що не порушує його загальне враження історичності вулиці; офісний працівник, окинувши оком Центр із вікон сусіднього хмарочоса, помічає приховану частину цих архітектурних айсбергів; а ось жителям будинків цього кварталу не видно вже майже нічого (ні сонця, ні колишнього спортивного майданчика, ні дерев).

Ця гра в піжмурки як варіант джентрифікації може бути розтлумачена через прагнення агентів виробництва простору зберегти символічну цінність історичного Центру, байдуже, що лише для туристів, з можливістю подальшої її конвертації у їх економічний капітал.

Таке ущільнення, так само, як і ущільнення мешканців квартир у середині минулого століття, не лише естетично, екологічно, санітарно-гігієнічно погіршує урбаністичний ландшафт, а й призводить до соціальних наслідків.

Багато в чому розкрити соціальне тло цих змін дозволяє концепт приватне-публічне у їх співвіднесенні з «системою» (інституційною формалізацією) відносин суспільства. Увага до них соціології зменшується від останнього до першого компонентів, тож найменш розроблена проблематика приватності, яку можна реконструювати з соціології сім'ї, родичання та сусідства, у великому місті вони зосереджені в межах квартири, дому, двору.

Приватність може вписуватися чи випадати із загальнокультурної традиції суспільства. Зміна приватного-публічного у співвіднесенні з двома почерговими культурними стилями за В.Паперним повною мірою відобразилися і на прибудинковому просторі.

Так, культура-2 культивує культуру двору. Віддавна двір перебував під захистом мурів (байдуже фортечних чи монастирських), за якими простягалось дике поле. Така нездоланна межа «ми – вони» зі входом для чужих лише через браму з «контрольно-

пропускний пунктом» оточує і цивільну споруду – головний (Червоний) корпус Київського університету. Пізніше розростання забудови і занурення цих острівців неприступності у міський ландшафт все ж не зруйнувало повністю підкреслену інакшість оточеного простору і тих, хто за мурами. Єдине, позиція суб'єкта оцінки частіше перебувала поза мурами, в метушливому гамірливому публічному просторі міста.

За культури-1 подибуємо нечисленні комплексні забудови в дусі конструктивізму 20-30-х рр. чи ж масове будівництво «хрущівок» у 60-ті. Тут двір щезає, ряди будинків утворюють поміж собою міні-вулиці як за функціональністю (проходи, проїзди, під'їзди), так і за паноптичною соціальністю, адже через великі вікна будівель навпроти так само можна споглядати, як і з будинку, що має вихід на цю територію, не відділену від пішоходів, транспорту, великих проспектів.

І нині, оскільки в процесі джентрифікації центральних кварталів міста двори забудовуються чи перепрофілюються на автостоянки, то приватність двору залишається хіба за мурами нових районів котеджної забудови – так отримуємо більш ранній, як для західних міст, процес субурбанізації.

Прокопенко О. О., студентка магістерської програми «Культурологія», Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ, Україна

Соціальний склад Києва через призму архітектури XIX – поч. XX ст.

Мета даного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу різних джерел розглянути соціальний склад Києва, його вплив на забудову та розвиток архітектурного мистецтва міста як цілісного та закономірного процесу, з'ясувати роль адміністративних, фінансово-економічних, культурно-освітніх засад у формуванні архітектурно-будівельних тенденцій Києва.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вона дає змогу простежити розвиток соціальної забарвленості населення через архітектурні досягнення Києва XIX ст. – початку XX ст., що є новим полем наукового дослідження.

Проаналізувавши різноманітну літературу й архівні джерела, Київ можна умовно поділити на Центр, Поділ, Лук'янівку і передмістя. Кожен із цих районів репрезентує особливості свого розвитку в функціональному плані. Представлені ці функції через архітектурні споруди. Аристократичний і чиновницький центр був зосереджений у Липках і представлений через особнякову забудову місцевості. На Печерську існував військовий осередок міста і всього Південно-Західного краю. Завдяки будівництву Університету св. Володимира на Новій Будові розвивається освітянський центр міста, будується багато нових закладів освіти. Економічно Київ починає підноситися після перенесення до міста Контрактового ярмарку. Численні декрети царя залучають до міста російських купців. Головною торгівельною артерією з 1840-х років стає Хрещатик, купці намагаються відкривати свої магазини в найпрестижнішому місці. Поділ продовжує розвиватися як реміснича і торгівельна територія. Після пожежі 1811 року Поділ отримує нове обличчя. Тут селяться небагаті міщани і торговці. Лук'янівка починає забудовуватися після повені 1845 року. У цьому районі існує велика кількість як прибуткових будинків, так і особняків. Оселялися тут в кінці XIX ст. представники мистецтва та науки. Передмістя Києва умовно можна поділити на робітниче, індустріальне і сільське. Дачні поселення поблизу міста активно розвиваються з кінця XIX ст.

Розглянувши соціальну стратиграфію Києва, можна вказати, що вона була досить строкатою. В місті починають селитися російські аристократи і найвищі чиновники, розвивається купецтво, що було зумовлене царськими привілеями для російських купців. Розвиток фабрик, заводів, а особливо цукрової галузі, спонукав появу багатих підприємців. У свою чергу розвиток індустрії і скасування кріпацтва дозволили і змусили селян переїздити у місто з навколишніх місцевостей. Міщани в основному займалися торгівлею і ремеслами. Бідні жителі займалися випадковими заробітками або крадіжками, проживали у небезпечних місцинах. У той же час соціальний зріз Києва можна розглядати і за етнічною приналежністю. В Києві найвпливовішими общинами, крім українців і росіян, були євреї і поляки.

Таким чином, умовно поділивши Київ на центр і передмістя, можна виокремити райони проживання представників різних верств населення. Інформація про побутове, культурне життя міста є найкращим джерелом для аналізу населення «третьої столиці імперії».

Рибчинська З. Б., к. філол. н., старша викладачка кафедри філософії мистецтва, Львівський національний університет ім. Івана Франка, м. Львів, Україна

Дискурс пам'яті у просторі модерного міста: проспект Свободи у Львові

Доповідь є спробою відчитання сучасного простору однієї з головних вулиць Львова – проспекту Свободи. Звертаючись до головних засад *ars memorativa*, про які йдеться в найдавніших підручниках з риторики, авторка намагається подивитись на цей простір як на укладений порядок місць і образів, в яких закодовано своєрідне «повідомлення» модерного міста. Застосування риторичних методів до інтерпретації простору дає цікаву метафору, прийом, за допомогою якого можна підійти до вивчення культурної пам'яті на матеріалі міського простору, де проявляються суспільні практики пам'ятання, сконцентровані навколо особливих символічних місць, якими є пам'ятники.

Порядок місць, що забезпечує послідовність і сталість пригадування, визначений просторовою композицією проспекту Свободи. На цьому відрізку розташовані головні місця, в яких найчастіше та найінтенсивніше розташовують образи, що відсилають до певних культурних контекстів і репрезентацій минулого в колективній пам'яті. Аналіз цих місць та розташованих у них образів, здійснений на матеріальному, символічному та функціональному рівнях, дозволяє окреслити панівні дискурси, гарячі та холодні опції сучасної історичної уяви, а також процеси її зовнішньої та внутрішньої деколонізації.

Тищенко І. М., магістр культурології, Національний університет «Києво-Могилянська академія», м. Київ, Україна

Соціалістичні міста на папері, на місцевості і на екрані: процес соціалістичного розселення в радянському кіно 1930-х

Доповідь має на меті показати, чому і як у деяких радянських ігрових фільмах 1930-х («Комсомольськ» (1938), «Аероград» (1935), «Шахтарі» (1937), «Нова Москва» (1938)) конструювався